

medelpad och ångermanland

HemBYGDen

Nr 4/4 december 2024

Tomtens hus på Sättna hembygdsgård

*God Jul & Gott Nytt
Hembygdsår*

HemBYGDER

medelpad och ångermanland

INNEHÅLL

Ord från Thommy och Mats.....	3
Ny "logga"	4
Linets Dag på Hämra.....	6
Höstmöte	8
Träff med Vucenskolan i Sundsvall	12
Linneskåpet i Arnäs	13
Julskyltning på Torps Hembygdsgård	15
Invigning av utställning.....	16
Har man sett en har man inte sett alla	19
Aftavardsrecept	19
Min barndoms jul.....	20
Uppteckningar rörande julen	23
Julmat Blodpannkakor	24
Berättelser från förr	25
När "kolare" Petrus Wiklander bytte middag med sin hund	26
Hembygd.....	27
Vi minns Ingrid Mårtensson 1928-2024	28

Thommy Edlund

Ordf. Ångermanlands Hembygdsförbund

Nu nalkas jul och nyår med allt vad det innebär. Ångermanlands Hembygdsförbunds styrelse kommer att ha årets sista styrelsemöte i mitten av månaden och mycket av vårt arbete består nu av att sammanställa året som gått och börja fundera på kommande år.

Att vi medverkar i planeringen av Riksstämman 2026 kommer att kräva mycket tid, bl.a. genom arbetet med att framställa en bok om hembygdsrörelsen i våra landskap. Tack och lov så är Länsmuseet med och arbetar med boken.

Min förhoppning, som jag också framförde på höstmötet, är att vi får stor respons från alla medlemsföreningar till att vara på plats och fylla upp Murbergets friluftsmuseum med aktiviteter.

Tack till alla för bidragen till detta nummer. Så till sist
God jul & Gott Nytt År
Thommy Edlund

Mats Fhanér

Ordf. Medelpads Hembygdsförbund

Jultid i Hembygder

I år kom snön på lite lämpligare tidpunkt, inte som i fjol då den damp ner i oktober för att bli kvar. För min del blir snö och kyla mindre intressant och spännande med stigande ålder. Jag tycker om att åka skidor på alla ledder, men snöskottning och kyla kan jag vara utan. Men har man valt att bo på landsbygden får man bita ihop, sätta på snökedjorna och ha traktor och snöskyffel startklara när snön kommer. I Medelpad jobbar föreningarna oavbrutet med att vårda sina kulturarv. Flera projekt pågår parallellt, Hembygdens skatter, föremålsregistrering, bild och porträttsamlingar. Sen har vi alla julmarknader som ska planeras och genomföras. Att vara aktiv medlem i en hembygdsförenings styrelse är att vara engagerad. Engagemang ger en känsla av mening, ger tid åt sådant som får dig att må bra. Vi behöver fler som förstår det i våra föreningar, och som fyller på i styrelserna. Vi gör så mycket bra och uppskattat, men vi har lite svårt, eller är dåliga på, att få nya medlemmar. Där borde vi bli bättre! Jag har en vision om att minst 10% av de som bor på en ort, i en socken, en kommun borde vara medlemmar i en hembygdsförening. Det är väl inte ouppnåeligt? Vi får fortsätta att komma på kluriga idéer för att locka nya medlemmar. Kom nu ihåg att ta hand om dig själv i jul. Det blir lätt så mycket runt i kring som man tycker att man måste ta hänsyn till att man glömmer sig själv. Gör som det står i broschyren som nyss damp ner i din brevlåda "Om krisen eller kriget kommer" Ta hand om din hälsa. Bra mat, sömn och träning minskar stress och gör att du mår bättre.

God Jul och Gott Nytt Hembygdsår
från
Mats Fhanér

HemBYGDER

MEDELPAD OCH ÅNGERMANLAND

Ny "logga"

Så här skulle det se ut om vi byter logga från HembYgden till Hembygder.

Anledningen till att jag vill byta är att ordet **Hembygden** är i singularis och **Hembygder** i pluralis, precis som Västernorrlands hembygdsföreningar är. Dessutom

finns det en annan tidning som också heter Hembygden.

För att argumentera ytterligare så är ordet mer relevant språkligt sett jämfört med stad - städer, hembygd - hembygder.

Tommy Edlund

Julmarknad på Murberget

Söndag 15 december kl. 11.00-15.00

Kom och upplev en traditionell julmarknad! Tredje söndagen i advent är det dags för Murberget friluftsmuseums julmarknad, där alla sinnen får uppleva en härlig julstämning. Strota bland historiska byggnader och botanisera bland högkvalitativt hantverk.

Välkommen till Murbergets välbesökta julmarknad!
Mer info på vnmuseum.se

**VÄSTERNORRLANDS
MUSEUM**

Fri entré
www.vnmuseum.se
Härnösand

MURBERGET
FRILUFTSMUSEUM

Linets Dag på Hämra

Åsa Sjödin vid spinnrocken

Linets Dag är ett led i den viktiga folkbildningen. Ett hantverk och en naturlig produkt, som faller i glömska om vi inte tar tag i det.

Solen sken och vi fick en underbar dag med Torsåkersbygdens Hembygdsförening, Vävstugan i Prästmon, Hemslöjden och Hola Folkhögskola. Flaggan vajade stolt mot den sommarblå himlen. Olika produkter med linfrön i, som grovt bröd och tunnbröd fanns till försäljning. Man kunde också få provsmaka fröknäcke med olika mjukostar till. Likaså fanns det virkbeskrivningar för lingarn på disktrasor, nätkassar, små väskor mm.

Under Linets Dag kunde man själv delta i linets alla stadier som bråkning, skäktning och häckling. Ansvarig för Vävstugan i Prästmon, Berit Öberg visade alla moment i linbered-

ningen och såg till att allt gick rätt till vid linets olika stadier. Det var tur vi kunde vara ute, för det "dammade" väldigt från linet.

På bron satt Åsa Sjödin och spann på spinnrocken. Hon kunde berätta, att när man skulle göra en tunn tråd och hjulet snurrade, lät det som en katt spinner. Kanske därifrån namnet spinnrock kommer?

När man spinner tråden, anses väven bli finare med en tunn tråd.

Ångermanlands väverskor hade mycket gott rykte. Det anordnades tävlingar i linnevävning och Ångermanland vann så många gånger, att landskapet blev portat under tre år, för att även andra landskap skulle ha chansen att vinna. Linet som vi använde var odlat på Aspby, inte långt härifrån, för ca 100 år sedan!

*Theresa Schnitter och Sanna Lueb visar
Isabelle hur man gör potatistryck på linneväv.*

Vi hade också fått frön av Hems-löjdskonsulenterna på Hems-löjden. De hade passligt nog temat "1 kvm lin" just då. Vi hade sått linet tidigare och nu tittade de blå vackra blommorna fram!

Väl inne på Hämra, visades olika vävsätt, mönster och alster, som Vävstugan bidragit med. Här fanns också gamla, härliga grovlinnelakan från svunna tider, vackert broderade.

I ett av rummen huserade Sanna Lueb och Theresa Schnitter från Håla Folkhögskola och visade barnen hur man gör potatistryck på linneväv och hur man väver band. En film om lin-

beredning från Växbo i Hälsingland visades rullande inne i stora salen. Här fanns också tips på litteratur om linet och dess beredning. Naturligtvis var det också trevligt att sätta sig ner och prata med gamla vänner över en kopp kaffe. Torsåkersbygdens Hembygdsförening såg till att det fanns hembakta småkakor till det doftande, nybryggda kaffet.

Det var en mycket lyckad dag och det var roligt att få träffa så många linintresserade människor denna lördag!

*Text o foto: Ida Hane Sahlin
Torsåkersbygdens Hembygdsförening*

Olika alster från Vävstugan i Prästmon

Deltagare på Höstmötet

Höstmöte

med Medelpads och Ångermanlands hembygdsförbund 24-10-05

En lagom höstlik lördag startar de regionala förbunden sin höst-träff på Västernorrlands museum. Allra först, intas fika bestående av goda smörgåsar med tillhörande dryck, allt för att göra oss stärkta inför dagens aktiviteter.

Förmiddagen börjar med att ordföranden för Medelpad hälsar alla välkomna och förklarar vad Västernorrlands hembygdsråd är för något. Där ingår representanter för Medelpad och Ångermanlands hembygdsförbund och Västernorrlands museum tillsammans. Detta råd är dagens värd.

Många av er känner säkert till vår slogan, "En levande hembygd, öppen för alla". Men hur gör vi oss synliga? Hur når vi ut med vilka vi är? För att bättre lyckas med detta, handlar dagens tema om marknadsföring.

Först på agendan föreläser Rickard Olsson från företaget "Yogiriet". Rickard inleder med att förklara vad en

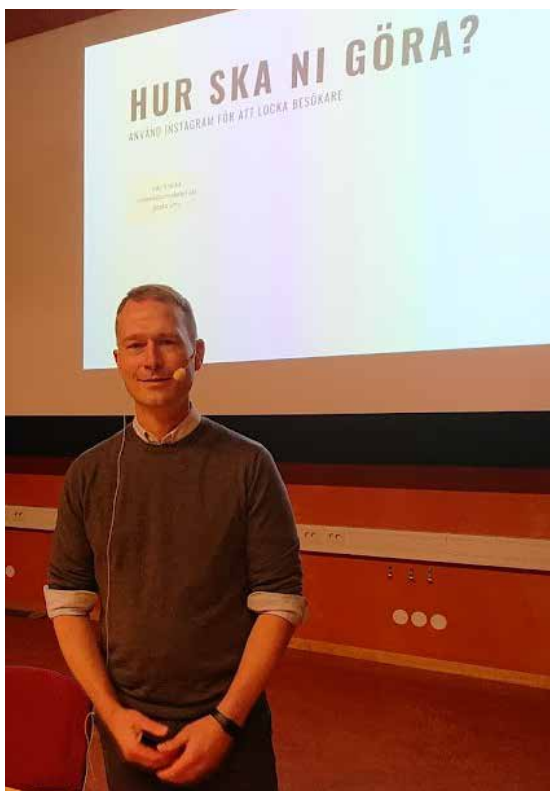
"funnel" är för något. En "funnel" består av tre steg:

- Attrahera
- Bygga relation
- Locka medlemmar/kunder/prenumeranter

Hur kan då vi i en hembygdsförening vara hjälpta av detta, tänker ni? Jo, genom att bestämma vem/vilka vi vill nå. Vilka är vår målgrupp?

Ett sätt att attrahera, kan vara att, via olika digitala inlägg locka med olika erbjudanden. "Om du kommer till denna aktivitet får du gratis fika" "Kom till vår berättarafton, och få en bok gratis".

När väl den intresserade personen/personerna är på plats, ber vi dessa lämna sina e-postadresser. Det är ett värdefullt sätt att vidare nå ut, och i slutändan få nya medlemmar. När man lägger ut innehåll i digitala medier, ska man se till att länka till en hemsida t.ex och på så sätt få den pre-

Rickard Olsson

Klas Norberg

sumtiva medlemmen ännu mer nyfiken.

Vidare kan man lägga ut bilder och filmer på Facebook, regelbundet, och ha med länk till hemsidan. I den digitala världen gäller: **gilla-dela-kommentera**, som ett effektivt sätt att sprida information.

Sammanfattningsvis gäller att vi följer föreningar, sammanslutningar där vi tror att våra kommande medlemmar finns, och så skapar vi dialog med dessa.

Efter föreläsningen jobbade vi i grupp, för att definiera målgrupper och lista var vi kan hitta dessa. I den grupp jag deltog hade vi en bra slogan "Glo & sno!" Dvs lär av andra, kanske inte exakt vad vi skulle göra, men ändå ett bra sätt att både komma på aktiviteter och locka nya medlemmar.

Innan lunchen informerar Mats om att det inför årsstämman 2026, ska ges ut en bok, med berättelser från länets alla hembygdsföreningar. Viktigt att påpeka är att det inte behöver vara en helt ny historia. Många föreningar har säkert redan böcker där det berättas om olika händelser och spännande personer i bygden.

Text: Inga Öström Medelpad

Foto: Thommy Edlund

Efter lunchen:

Underhållning

Norasonen Klas Norberg underhöll på sitt trevliga sätt med sång och gitarrspel, en bred repertoar med hans kraftfulla sångröst.

Riksstämman

Thommy Edlund informerade om Sveriges Hembygdsförbunds Riksstämman i Härnösand 2026, hålls på Västernorr-

lands Museum med vårt läns båda hembygdsförbund som värdar.

Kajsa Lindegren visade ett bildspel över Friluftsmuseets miljöer och dess pub-rika byggnader att använda vid riksstämman.

Hembygdens dag

Hembygdens Dag har ägt rum på Olofsdagen den 29 juli under ett antal år på Läns museet. Nu finns det förslag på att tidigarelägga den, då hembygdsföreningarna har egna arrangemang att stå i under sommaren.

Workshop

Vi pratade i grupper om " Vad kan vi i vår förening bidra med på riksstämman?"

Tryckning av bok

En bok om "Västernorrlands rika kulturarv", ska delas ut till deltagarna på riksstämman. Det är en tradition att det görs av värdarna vid riksstämmorna.

Hembygdsföreningarna bidrar med berättelser, material kan också tas ur

befintliga hembygdsböcker från våra landskap i länet. En redaktionsgrupp har bildats. En person från Västernorrlands Museum blir redaktör.

Boken ska vara klar för tryckning i slutet av 2025.

Vision 2030

Thommy Edlund informerade utifrån SHF:s skrivning " Bakgrund till förslag till strategi för hembygd rörelsen".

De årliga Höstmötena och Hembygdskonferenserna känns viktiga och bra för samarbetet mellan hembygdsföreningarna och arbetet för hembygdsrörelsens bästa.

*Text: Ulla Nätterlund
Ångermanlands Hembygdsförbund*

Jubileums- och Minnesfonden

Ge en gåva istället för blommor i samband med vänners bemarkelsedagar eller dödsfall. Bg 687-6163 .

Hälsnings- eller Minnesblad sänds till uppgiven adress. Fonden omfattar också bidrag och stipendier för barn och ungdomsverksamhet inom Ångermanlands Hembygdsföreningar.

Vi finns till för er!

Studieförbundet Vuxenskolan samarbetar med Sveriges Hembygdsförbund och i Västernorrland samarbetar vi med de flesta Hembygdsföreningar.

Vårt mål är att främja kultur och folkbildning och verka för en levande landsbygd. Vi jobbar med publika kulturarrangemang som till exempel musikunderhållning, utställningar, guidningar och föreläsningar. Vi kan hjälpa till med marknadsföring, affischer, marknadsföring, möteslokaler, föreningsutveckling och mycket annat.

Vi är också behjälplig när det gäller studiecirkelar och utbildar cirkelledare löpande.

Vill ni veta mer kontakta oss:

Telefon: 010- 17 55 580 E-post: vasternorrland@sv.se

Verksamhetsutvecklare:

Christina Larsson 073-0594654 e-post christina.larsson@sv.se

Elin Ahlberg 072-7344191 e-post elin.ahlberg@sv.se

Ingeborg Wiksten 070-735 99 06 e-post ingeborg.wiksten@sv.se

Läs mer på sv.se, vi finns även på Facebook & Instagram

Resumé från träff med studieförbundet Vuxenskolan i Sundsvall

24-11-23

Lördagen 23 november bjöd SV Västernorrland in till en inspirationsdag på kontoret i Sundsvall. Inbjudan gällde både hembygdsföreningar och bygdegårdsföreningar. Dagen började med förmiddagsfika kl. 9.30, därefter berättade SV:s verksamhetsutvecklare vad dagen skulle handla om.

Mycket handlar om att skapa aktiviteter på landsbygden, och kanske samarbeta där det är möjligt. På vissa ställen, finns både en hembygdsgård och en bygdegård, där det kan bli konkurrens om deltagare, men med samarbete minskar den risken.

Mats Fhanér från Medelpads hembygdsförbund berättade vad hembygdsföreningarna kan göra för att stärka folkhälsan med utgångspunkt i broschyren som delats ut i alla postlådor av MSB. På många hembygds gårdar finns gångstigar och promenadslingor lämpliga för utomhusaktiviteter. Det här var en lämplig övergång till nästa föredragshållare som var Iwona Jakobsson, folkhälsostrateg på regionen. Hon var med på länk från Sollefteå, och pratade bl.a om satsningen med motion på recept, och särskilda hälsoslingor. Kort och gott kan det sammanfattas med att, kom till våra hembygds gårdar och rör på er i vår fina miljö.

Från bygdegårdsdistriktet pratade Hans Hedlund, det finns betydligt fler bygdegårdar än hembygds gårdar. Dessa fungerar som samlingspunkter på landsbygden, ofta är det gamla byskolor, som fått nytt liv.

Den tredje föredragshållaren var Ann Holst från Örnsköldsvik. Hon berättade om hur hon verkat i glesbygd, med många olika projekt, både med sitt eget företag och med olika föreningar och grupper.

Valberedningar är viktiga i sammanhanget för att hitta rätt personer och kompetenser för att föreningarna ska fungera optimalt. Det varnades faktiskt förelidsjälur, vilket kan tyckas märkligt, men i värsta fall kan sådana hämma utvecklingen. När eldsjälur av någon anledning lämnar, är risken att hela verksamheten dör, i stället ska man satsa på att fler får inflytande och delaktighet. Personligen tror jag det handlar om att bygga team.

Efter lunch informerade SV:s personal om vad de kan göra för oss. En broschyr, som vi deltagare fick med oss heter "Er dröm - vårt uppdrag", vilket mycket konkret säger vad det handlar om. SV kan hjälpa till med mycket i folkbildningens tjänst. Av resonemangen som följde efteråt framkom många idéer och bra förslag på aktiviteter och olika samarbeten.

Vi tackar arrangörerna för väl utfört evenemang, synd att fler inte kunde vara med, men
bättre lycka nästa gång.

*Inga Öström
Njurunda hembygdsförening,
Medelpads hembygdsförbund*

Linneskåpet i Arnäs

På Arnäs hembygdsgård är det livlig aktivitet året om. Tack vare tidigare generationers framsynthet finns en samlingslokal, Vikegården, som kan användas året runt. En lokal som också hyrs ut till andra föreningar och företag, men som också nyttjas bröllop och andra firanden.

Gruppen Linneskåpet startades för att få lite ordning och reda på alla textilier som skänkts till föreningen.

Eldsjälen Siv Bylund berättar att gruppen som består av ca 20 personer träffas en gång i månaden, året runt. De har tillsammans skapat en fin utställning med gamla kläder och textilier på övervåningen. Alla föremål som ingår i hembygdsföreningens samlingar märks och antecknas.

I dagsläget finns ca 3300 föremål katalogiserade, då återstår en mindre del. Senaste tillskottet är en helt intakt ungmorsklänning, som kvinnorna använde som nygifta, från 1875 som härstammar från Kvaveds by.

Siv berättar att gruppen också har besökt andra hembygdsgårdar, men även läns museet på Murberget och textilarkivet, när det fanns i Sollefteå.

Det har också blivit en utflykt till Bronsåldersgraven i Killingsnäs, som upplevdes som mycket intressant.

– Vi tycker att vi gör ett viktigt jobb för föreningen, men vill håller på främst för att vi har så roligt, avslutar Siv.

En annan grupp i föreningens regi är dansgruppen. De är ännu flitigare och träffas varje måndag för att träna gillesdans och på köpet få lite motion.

Ett 20-tal dansare ser till att vår hembygdsgård används, samtidigt som de bidrar till trivseln med uppträdande på föreningens olika arrangemang, bland annat nationaldagen.

Sammanfattningsvis kan konstateras att Arnäs hembygdsförening har en engagerad styrelse och en mängd arrangemang som lockar många att delta.

*Dan Olsson
Arnäs Hembygdsförening*

Årets Julklapp!
Hembygdsgårdarnas
Kalender 2025

Medlemmar betalar 100 kronor
 Medlem i Haverö-Borgsjö-Torps hembygdsgårdarnas förening
Ikke medlemmar betalar 120 kronor
 Om du köper 5 eller fler 100 kronor/styck

Julskyltning på Torps Hembygdsgård

Text: Eva Westin

Julskyltningslördagen 30 november var den dag på hela året, som hade mest halt. Ändå kom drygt 150 personer till Torps Hembygdsgård som ligger i Fränsta.

De flesta kom för att köpa liftkort till 2024 års pris som såldes bara för denna kväll. Getbergets Alpina var de som sålde.

Man kunde även fika i serveringen. Hembygdsgårdarna i Ånge Kommun. Haverö, Borgsjö och Torp, har gjort gemensam kalender som visar på olika föremål som finns i våra samlingar och ett fint samarbete.

Den såldes denna kväll. Lions hade ordnat med tomte som barnen fick besöka i Skvaltkvarnen.

Klas Norberg spelade och sjöng

Invigning av utställning - en välbesökt succé

Uttställningen inleddes med att Klas Norberg spelade och sjöng egna och andras visor och melodier, medryckande och inlevelsefullt! Snittar och bubbel serverades besökarna.

Kommunalrådet Malin Svanholm invigde utställningen. Hon betonade hur viktigt hon tycker att den föreningsdrivna verksamheten är för utveckling, framsteg och gemenskap. En verksamhet kommunen gärna försöker stödja och stimulera. Hon imponerades av den resurs och bredd som

finns inom hembygdsföreningarna och hoppades att utställningen och samarbetet mellan föreningarna gör, att fler upptäcker vilka möjligheter till upplevelser, kunskaper och gemenskap som finns ute i föreningarna.

Distriktsordföranden för Ångermanlandsdistriktet av hembygdsrörelsen, Thommy Edlund, underströk i ett kort tal att rörelsen med sina över 400 tusen medlemmar tillhör en av de största ideella organisationerna i landet. Distriktet kommer att vara värd för Riksmötet 2026 med läns museet i

Kommunalrådet Malin Svanholm invigde och Thommy Edlund framförde ett kort tal.

Härnösand som centrum.

Han gratulerade föreningarna i Kramfors till initiativet att samarbeta för att bli mer synliga för både kommuninnevånarna och turister som är intresserade av vår byggd.

De många besökarna under öppningsdagen kunde gå runt på de olika föreningarnas montrar och få både se och höra mer om vad varje förening

gör. De har hus, av olika slag, som de äger och förvaltar, föremål som möbler, verktyg, maskiner, kläder, konst, foton och berättelser, listan kan göras lång, över vad som finns ute hos föreningarna. Variationen är stor beroende på vilka som varit med i föreningen m.m. Även aktiviteter över åren varierar från förening till förening.

Bengt-Åke Lindquist

Några av hembygdsföreningarna, som deltog.

ACCESSOARER

från samlingarna

Västernorrlands museum visar *Accessoarer från samlingarna* och öppnar portarna till Stora utställningshallen den 13 december kl. 10.00.

Vissa av föremålen har aldrig tidigare visats. Välkomna!

**VÄSTERNORRLANDS
MUSEUM**

Fri entré
www.vnmuseum.se
Härnösand

Har man sett en har man inte sett alla!

Det gäller verkligen Sveriges hembygdsföreningar. Beroende på en mängd olika förutsättningar och förhållanden skiftar det mycket. Både i fråga om vilka lokaler man har tillgång till och vad man fokuserat intresse kring. Samtidigt brottas man, som alla föreningar med med nyrekrytering, ekonomi och att synas i "bruset". Några hembygdsföreningar i Kramfors har tagit fasta på på detta. Kan vi genom att samarbeta bli tydligare med vilken kulturell resurs vi tillsammans utgör. Samtidigt visa på spännvidden och det unika hos oli-

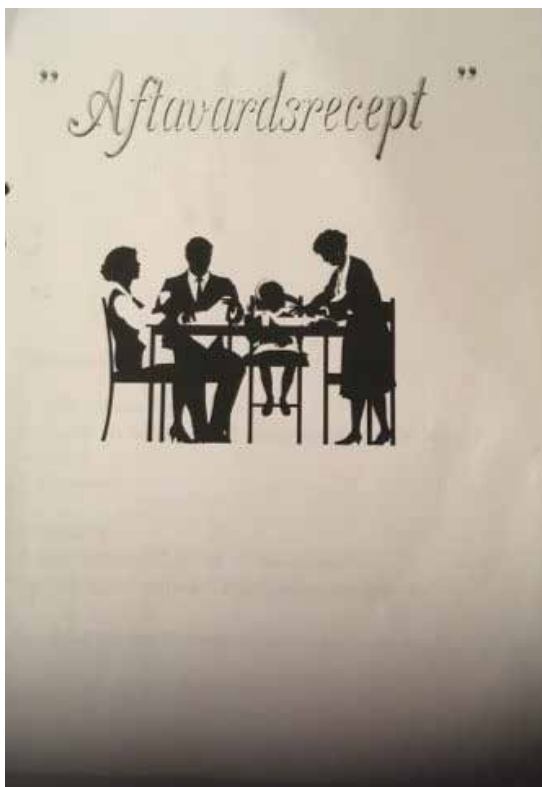
ka föreningar. Något som är till nytta både för ortsbefolkning och besökande turister. Genom samarbete kan man undvika att krocka med arrangemang etc.

13 hembygdsföreningar som finns inom Kramfors kommun bjöds in till att anordna en gemensam utställning. Det möttes med positiv reaktion från föreningarna.

Gemensamt skapade man en adress/kontakt lista för alla föreningarna, men varje förening gjorde sin egen presentation.

Text: Bengt -Åke Lindquist

Aftavardsrecept

Thommy Edlund

Förr var det vanligt med ett måltid på kvällskvisten. Jag har samlat in uppgifter från olika håll och jag kan konstatera att det allra vanligaste var att man åt kornmjölsgröt med lingonsylt och mjölk. Även en tunnbrödsörgås hörde till kvällsmålet.

Det förekommer att man hade lite festligare tillställningar, där det serverades ett flertal rätter.

Från häftet som jag fått från Ulla Nätterlund, kan jag se följande:

- Blanna/Blana (grädde blandad med messmör)
- Bröd, tunnbröd, halvtjockkakor etc.
- Kalvdans
- Ostkaka
- Vitost
- Smör (det fanns lokala varianter på alternativ)
- Kolbullar
- Gorån med kaffe

Julgransplundring i Hädanberg ca 1925. Fotograf: Johan Johansson född 1895 och föreståndare för Anundsjö Handels i Hädanberg. Fotot ingår i Anundsjö Hembygdsförenings bildarkiv.

Min barndoms jul

som jag mest kommer ihåg den, var i slutet på 20-talet

Den började den 15 december, för då slutade skolan. Dagen efter började min bror och jag att dra in julveden. Vi hade ett utrymme bakom spisen - cirka 1/2 meter bred och gott och väl 4 vedtravar djup - där vi först städade bort allt skräp som samlats sen hösten, då vi flyttat in från bagarstugan. Sen drog vi ved på sparken och fyllde hela utrymmet. Man förstår nu att det blev ganska bökgigt för omgivningen, men vi var ju sysselsatta flera dagar, och sen slapp vi ju att bära ved under hela helgen.

I samma veva slaktades grisen, och det var en både spännande och rolig dag. Spännande att våga gå ut när grisen äntligen var död, och roligt att titta på, när den skällades och styckades, för slaktaren Abraham Jonsson var alltid på så gott humör. Dessutom var han min "guffar" och därför tyckte jag nog att det var något speciellt när han kom. Nu gjordes blodpalt med kokt och stekt fläsk och det var vanligt att grannar bjöd varann på "kamskalas". Mycket uppskattat. Det mesta av fläsket saltades ner, men en del fick frysa i

bagarstugan för att ätas färskt.

Så skulle man förstås få en ny klänning till jul och man var alltid så rädd att den inte skulle hinna bli färdig, för sömmerskan "Skraddar Märta" var jämt så överhopad med arbete.

Sen skurades och fejad överallt. Skåp och lådor städades, spisen sotades och muren kritades. På "skrapdan" skulle allting vara färdigt. Då lades trasmattor över hela golvet, girlander hängdes i taket och det blev så varmt och mysigt och förväntansfullt inför morgonen, då tomten kom med kaffe på säng.

Ett år kom en tomte och körde med en bock som drog en liten släde - speciellt tillverkad för tillfället - lastad med juldoppa i en korg. Det var en moster som var tomte och en kusin var bocken. Hon var klädd med en fäll med horn och bjällror på. Det var en jul som jag särskilt kommer ihåg.

På julafton klädde vi granen, men då fanns inte elektriska ljus, utan bara levande, så den tändes sällan. Julbordet var väl inte så omfångsrikt som dagens precis, men en stor skinka minns jag att vi hade. Revbenspjäll med

plommon hörde till och risgrynsgröt. Julklapparna kastade vi till varann, mest kläder, men en och annan leksak fick man ju också, och den var verkligen uppskattad.

Juldagsmorgonen var man uppe tidigt och tände ljus i alla fönster och så gick vi mangrannt ut och tittade. Någon måste dock stanna hemma för eldfarans skull.

En del körde genom byn med häst och rissla med bloss i händerna och då var det ju extra festligt. Vi åt aldrig lut-fisk på julafton, utan när vi kom hem efter den promenaden åt vi den i stället.

På nyårsaftonen brukade vi bli bjudna till en farbror för att stöpa bly. En tant, "Masse" kallad, var särskilt skämtsam och rolig när vi skulle tyda figurerna som bildades.

Så återstod alla julgransbjudningarna och på den tiden fanns det många barn i byn, så det blev många kalas att gå på.

*Valborg Persson,
Bygd i Förvandling Hädanberg 1976*

Även i Kubbe hölls studiecirkeln "Bygd i förvandling" och från denna kommer här en berättelse skriven av Dagmar Melander.

Från min barndom minns jag inte att det fanns någon annan adventskalender än den som min pappa gjorde åt mig. Den bestod av 24 st träpinnar, något större än en blyertspenna. Dessa pinnar placerades ut i en ring i en tillplattad snödriva. En av pinnarna var dock något större och skuren med spånor eller som man sade "kölar" och den skulle alltid placeras i mitten och stå kvar till julafton. Oj, vad

jag räknade dagarna fram till jul när jag varje morgon – oftast i bara nattkläderna och med sockar på fötterna – sprang ut för att hämta in en pinne.

De sista dagarna före jul var det vanligt, att de som hade sina sk "utslåttar" vid fäbodarna skulle köra hem hö därifrån. Då berättades det för barnen i gårdarna, att det var med dessa hökörare som "julfölan" fick åka när hon skulle till byn för att efter jul-

badet på "skrapdagskvällen" ta hand om smutskläderna och tvätta desamma, så att de var rena efter jul när de skulle användas igen.

Hur detta nu gick till undrade nog många över, men det var nog lika mystiskt som det är med tomten idag. Efter det nämnda julbadet var det vanligt att få ta på sig nya underkläder, strumpor och klänning, allting hemsytt och de hemstickade strumporna var allt annat än mjuka, men varma och präktiga.

Någon jultomte förekom inte på den tiden, utan julklapparna skulle kastas in genom dörren. I mitt barn-doms-hem var det vanligt att vi barn fick ett paket på julaftonsmorgonen,

när vi väcktes med kaffe och dopp och tända ljus på brickan.

Själv minns jag en julafton när jag fick mina första skidor och en stor trasdocka med porslins huvud. Skidorna hade min morbror snickrat och dockan hade mormor gjort.

På julaftonsnatten skulle ingen dörr låsas och lamporna skulle vara tända hela natten. Även elden i spisen skulle hållas brinnande hela natten och alltid skulle det vara granved för den knastrade och sprakade så trivsamt, annars var det ju mest björkved.

Dagmar Melander
Bygd i Förvandling Kubbe 19

Julbild av Jenny Nyström

Uppteckningar rörande julen

i Resele, Ångermanland i början av förra seklet.

Dan före jul skulle allt for flis till kråka å vi brukte gera opp ellen ve velirskasa för å värme vatten tell kråka. Vatten skulle flis till stalle, så det skulle räckte över håлга. När jag var ute och tjänte så forke husbond det jeg skulle gera från mig i fähuset före julkvällen. Likadant skulle ne vära tell nyårskväll. Dränga skulle köra etter ven inna jul. Om dom också hade ållri så mytjen ve himme, så skulle dom köra etter törven från skojen. Dan före jul skulle dom hågge särskilt fin en ve å spjalke ti lagårn.

Börjani så stille ålltigen morsmora kråka å då stog hon för å spjalke stickern, som dom skulle ha dell å gera opp ellen i fähuset.

Under håлга skulle drängern int behöva gera na anne än sköte hästa.

Julafton

På julaftonsmåra mens dränga var ute å höll på ve julven skulle pigern fo tjockmjålk`a ti store gläs. Båna bruke no ålltigan fo ett gläs tå julvöör`ta, å dom tycke no de hun va go nanting farligt.

Tell jul skulle man bäka enkomt finne brö. Vi bäka stora tjockkakern å fine kråsa med ägga. Så skulle man bäka lillkakern åt båna, som såg ut som ålle slags kråka. När vi var bån feck vi ållti töcke kråka tå kakern till jul.

På julkvällen då hade man pressylta å lutfisken å gryngröten å ett krås etterpå. På annandag skulle man ha sviskonsoppa å så gjorde dom na forma som dom hacke pären i och hädde i fläskflotte å grädde ti ommen. Ibland stampa dom röttern som dom hade brynt å smälte fläskflott ti. Na ägg

smälte dom ti å. Sen grädde dom ne i båkammen. Töcke gjole dom mytje på gravöla å på bjudningarna å. Så drack dom sötkaffe med rån och kråsa. Våfflern hade dom åtve iblann.

Dom som tiggde fick särskilt mytje tell jul. Det vart särskilt ställt i ordning åt dom. Ibland feck dom så mytje, det som dom kunne bärg seg hele åre ve mjöl och töcke som dom fott.

Natta inna jul var dom ållti oppe å skure gölva. Sen bredde dom ut halmen på gölve. Så hädde dom tå halmen tell julkvällen då gölve skulle vära vitt och fint. Det var dom som inte hadde mattern som bredde ut röghålmen på gölve. Dom tog innen borti store kärva dan före jul.

När jag va bån hade vi ingen julgrån himme. Ti prästgårn å ti körka hade dom gränern ve ljusa. Himme hade vi ljusa ti fönstern överållt ti hele böggninga. Dom gjole ljusa sjålv tell jul. Oppat tell där vi va hade ingen för haft ljusa ti fönstera. Men folke tyckte det var så roligt å såg så högtidligt ut. Pappa han var vant vid det.

Jag minnes att det dom bruke ta lysven å hä den nastänrs kring vägga ini stugerna. Det bruke dom ha tell jul. Om man tog lysven ti hännern så lyste den. När det var släckt ti stugern så lyste lysven som blå-ellen överållt.

På julmåran var det bjällerkriga, så det skrammel tå ållihop når dom körde till julkörka. Flere flere hästa ti rad var det etter väjen. Det var en stor rad ånna åti körka. Mange ener kom från Lia å for ånna tell Resel. Dom skulle ge särskilte ljusa tell körka. En kär komme före jul å himte opp ljusa tell kör-

ka. Han sa det morsmora gjorde fögste ljusa till byn. Man var tvöngen å ha en enkommen sax tell å klöpp tå ljusa. Körkvärn måte klöpp tå ljusa ti körka. Mamma min bruke fläte vekern, då brann ljusa saktigare å man behövde int klöppe så fort.

Om det var nan som int kune gå tell julkörka så bruke vi höra på morsfarn då han läste ti Fjellstedts bibela. Vi bån`er hör`le nog int på tell det var slut men prompt skulle vi dit ändå å höre på.

Det var ållri vanligt på den tin det man feck nagre julklappa. Förste julklappa feck jag når jag geck å tjänte. Då jag kom till Myre var det ållri så heller det vi feck nagre julklappa. Det var nog högtidligt till jul men vi bån var smo. Det vart sämmer när pojka vart gärv å börje på ve hanneln. Då skulle en del kärra bröje brännvin å det vart fylla å farlighet. Det var nog mange ganger det vart ovänskap imella granna igörning brännvine.

Mellandägarn

Mellandägarn var det inget sär-skellt.

Dom som hade skogsslåttern körte etter fore å iblann for dom etter timmere. Pappa var smed å han hade nog fullt opp ve gera innella hålgern å.

Nyår

Efter nyår höll dom spörnadsstugern. Då kom dom ihop i stugerna å tävle om vem som kunne spinne värst å gera granneste trån. Det höll dom på ve änna tell tjugondan.

Först hade dom gjort line rent å täje stryern tå line eller häckel det. Man börste linet med tagel för det skulle varte rent lin som geck å spinne grant.

På den tin spann nog kärra å. Pappa var duktig tell å spinne. Man var nog ampen å däri spörnadsstugan det man inte skulle vara värst. En gang då jag var ve, jag var bäre omagli, hade jag tvo pasmer mer än di annern. Siste dan det hölls spinning ti nan gård var det dans etterpå. Då feck nog pojka, som inte hade värt ve för, komma å.

Maria Flemström f 1852

Landsmålsarkivet 1942

Julmat - Blodpannkakor

Ett recept från min barndom. Varje höst när grisen var slaktad så tog man tillvara blodet, och mor stekte blodpannkakor som serverades med stekt fläsk och lingonsylt.

1 liter blod

5 dl svagdricka

8 dl rågsikt

150 g margarin

1 msk salt

1 tsk kryddpeppar

1/2 tsk vitpeppar

3-4 tsk finstött mejram

1/2 dl sirap

Blanda alla ingredienser utom mjölet som sedan vispas ner under kraftig omrörning. Stek i inte allt för varm stekpanna. Serveras med lingonsylt och stekt fläsk. När jag var liten gjorde mamma även blodtjockpannkaka med fläsk som konserverades och togs fram på juldagsmorgonen och stektes upp med mjölk. Åts med lingonsylt.

Thommy Edlund Helgum

Berättelser från förr

Det här är ett utdrag ur Borgsjö hembygdsförenings årsskrift Borgsjöbygden. Det är Harriet som berättar om hur det är att växa upp i banvaktsstugor från Hälsingland till Medelpad för att till slut hamna i Gävle.

1943

Jag gick ettan och tvåan i Norrbergsskola och år 1943 flyttade vi till Mellansjö. Flytten fick vi hjälp med, som vanligt var det godsvagn som allt lastades på, pappas mannar hjälpte till.

Nya banvaktsstugan hette Antorp. Det var 2 km mellan varje banvaktstuga, Tväringen-Norrberg-Naggen-Matfors-Antorp. Banvakterna åkte på sina 3-hjulingar mellan varandra för att kolla av banan och vände på en bricka för att visa att banan var synad.

Banvakten skulle också hjälpa till med små-reparationer längs järnvägen, vid svårare skador kallade man på banmästaren. Vi hade en banmästare Hjelm som bodde i Östavall. Banvakten skulle också hålla undan snö och rensa gräs på banvallen.

Jag minns att pappa kunde säga att han hörde "slag i hjul" vilket rapporterades. Det fanns knalldosor som fästes på rälsen, det small rejält, jag minns det som barn, syftet förstod jag inte.

En gång kom baningenjören på genomresa. Han åkte i en hög svart bil där chauffören satt i baksätet och körde bilen. Ingenjören i sitt majestät satt fram med pappa, som berättade om banan på sin sträcka. Vi barn tyckte det var som om kungen kom, tänk vilken respekt för överheten det var då.

En gång skulle pappa, mamma,

Maud och jag åka dressin uppåt Juån med cykeldressin, det gjorde vi ofta, det gick ju bra för pappa hade ju koll på tågen. Men av någon anledning dök det upp ett tåg några 100 m framför oss. Mamma satt på pakethållaren bakom pappa med Maud i knät och jag satt i en liten låda vid lillhjulet. Pappa välte dressinen åt vänster så mamma och Maud ramlade av en bit från spåret med dressin och allt, "Men var är Harriet ropade pappa!" Av någon anledning hade jag hoppat åt andra sidan, jag satt ju där. Hade jag klamrat mig fast i lådan, hade jag nog följt med i höjden, kanske ramlat i spåret. Men jag skulle leva denna gång också, som när jag fastnade i spår-växeln med foten.

Jag började 3:e klass i Hedsjö skola. Maud började i 1:a klass. Vi hade 4 km till skolan. Mellansjö var en större plats än Norrhög. Här fanns Jönssons affär, Gunnar och Halden J bröder. Affären hade allt från mat till spik. När vi flyttade hit hade pappa flyttat upp ett "pinnhål" igen, en lönegrad förstås.

Antorps banvaktstuga låg vackert vid en sjö. Järnvägsspåret låg bara några meter från stugan. Vid sjön fanns en tvättstuga vid sjön och en jordkällare och annat som t.ex. utedass precis som vid alla stugor.

Dricksvatten tog vi från en pump på gården. Vi hade även vatten i en djup stenbrunn där "hinkade" man upp vatten. Det blev halt omkring brunnen vintertid av vatten som frös till is. Locket täcktes med säckar vintertid. Nu hade vi köpt en gris för första gången, så till jul skulle det bli mat.

Den 24 november fick vi en lillebror som fick namnet Tord. Vi fick nu

hjälp av en flicka från byn som hette Maj Britt Larsson under en vecka när mamma var på Ljusdals BB.

Jag glömmmer aldrig en kväll när vi gick till stationen för att möta tåget som mamma och lillebror kom med. Tåget susade in och där kom mamma och pappa med ett lite byte inlindat i filt, det var ju mycket kallt. Vi hade nu en till att dela med och att köpa julklapp åt. Han låg i sin lilla säng hos mamma och pappa i stora rummet.

När lillebror föddes var det ju mitt uppe i julslakten och vi hade ju gris.

Grisen fick vi hjälp med. Av grisen gjordes julskinka, kotletter, revbensspjäll, leverpastej och syltor. Allt detta konserverades i glasburkar i konserveringsgryta, burkarna stängdes med gummiringar som var röda och blå. Sedan ner i jordkällaren med dem. Det

gällde att gummiringarna satt "dikt", annars fick man koka om. Av blodet gjordes blodmat som blodpannkaka, blodplättar och blodklimp som åts med fläsk. Det där med blod tyckte inte vi barn var så gott.

Men skinkstek till helgen skivad på ett uppläggningsfat bredvid dekorerat med ärter och morötter var gott.

Så blev det jul och pappa stod för det mesta av städningen, mamma var ju litet trött. Pappa städade från golv till tak i stora köket och klädkammaren och mamma bakade en del julkakor. Sy klänningar till oss småflickor det hann mamma med som alltid. Jag ville inte gå till skolan nu med lillebror och allt. Jag kände inte igen mig. Jag började kanske bli religiös jag också.

När "kolare" Petrus Wiklander bytte middag med sin hund

Bengt Andersson

När jag första gången hörde talas om "kolarn" var jag kanske fem år om ens det, för jag hade inte en aning vad en kolare sysslade med. Men jag föreställde mig att han var svart hel och hållen. Kolarn bodde ju en bra bit från närmsta lanthandel varför han inte hade färska matvaror alla gånger.

Det jag nu ska berätta hände en varm sommardag och kolarn började fundera över vad han skulle äta till middag. Han inventerade skafferiet och det var ju fort gjort eftersom där

endast fanns en bit härsket fläsk och några pärer. Kolarn var ju inte så kräsen så han började skiva fläskbiten.

Just då kom hans hund indragande med ett köttben som den antagligen grävt ner för ett tag sen, och nu grävt upp för att kalasa på.

Kolarn tittade på benet, det var ju inte direkt färskt och rent var det ju inte heller men han hade ju ätit fläsk flera dar i rad och längtan efter kött blev så stor att han bytte det härska fläsket mot juckens köttben!

Hembygd

Bakgrund och förändring

Hembygd förr, var där man verkade med flera generationer på gården. Relationerna med grannarna var självklara med nätverk för olika aktiviteter. Skolorna låg på gångavstånd och barnen fick kontakter med de i grannbyn. Där utvecklades kompisskap och familjebildande. De regelbundna mötena skedde i kyrkan och byaffären. Jakt, fiske och skörd utvecklade nätverk. I tidig ålder fick man delta i arbetet vilket utvecklade yrkeskunskapen för att ta över gården.

Nu kom tiden där kraven på inkomst ökade och intresset att studera samt att se längre bort. Mekaniseringen gjorde att behovet av lågavlönad arbetskraft minskade. Många familjeförsörjare sökte avlönade jobb samtidigt som barnen växte ur livet på gården.

Skolorna och affärerna kom mer centralt. De enkla nöjesaktiviteterna ersattes av mer centrala. Den självklara känslan av att hembygd det var när man kände grannar, kände vattnet och skogen. Man rörde sig fritt i hemmen och buset bestod av oskyldiga påhitt.

Vi som växte upp i mitten av 1900-talet har den unika kunskapen att ha sett det tidigare bysamhället och samtidigt varit med på en utvecklingsresa utan motstycke.

Hur tar vi med oss historien in i framtiden?

Det utvecklas en inbyggd känsla att man vill behålla kopplingen till där man växte upp. Man vill ju gärna förmedla bykänslan till barnen och inflyttade.

Tiden att intressera sig för sitt ursprung och bygden är begränsad i aktiv ålder och medges bättre senare. Genom att så ett frö hos de aktiva om de människor som bor och verkar i byn finns möjligheter att skapa gemensamma intressen och samlingspunkter. Föreningar finns i stort antal och samlar aktiva i en förening från stora avstånd. Om man vill fortsätta kunskapen om just den bygd man bor i är namnen hembygdsgård och hembygdsföreningen träffande. I de fall placeringen är lättillgänglig och synlig gärna med kyrka och andra "bygdebyggnader" underlättar det fortsatta kontakter. Viktigt är att ordet förening inte förknippas med pliktroget arbete.

Vill befolkningen känna att man lever i en bygd där man har sina rötter eller skapar sina rötter?

Vem har intresse att verka för denna urkulturella gärning? Finns möjligheter eller är det för sent? Är det någon nytta med bygdekänsla?

Bengt Andersson

Vi minns Ingrid Mårtensson 1928-2024

En verklig eldsjäl som alltid värnat om hembygden och att föra kunskaperna om hantverk och traditioner vidare har nu lämnat oss. Ingrid föddes i Österfanbyn i Anundsjö i Ångermanland och bodde kvar på hemorten i hela sitt liv med undantag för ett års hushållsskola i Norrköping när hon var 18 år.

Många resor till andra orter blev det dock i samband med hennes forskning och verksamhet med hantverkskurser och föredrag. Hon har också varit drivande i många projekt som syftat till att lära känna och synliggöra bygdens gamla historia.

Ingrid var bland annat med och startade arbetsgruppen Märta-Stinaflickorna 1993 där hon under åren starkt bidragit till forskningsframstegen inom den speciella stickteknik och de originella mönster som textilkonstnären Märta Stina Abrahamsdotter från Kubbe i Anundsjö använde sig av. Hon var medlem i Anundsjö Hembygdsförening sedan 1960-talet och var även en aktiv och uppskattad styrelsemedlem under många år. Inom det regionala hembygdsförbundet i

Ångermanland gjorde hon bland annat ett förtjänstfullt arbete i Natur-, miljö och kulturminnessektionen.

2017 tilldelades Ingrid Mårtensson Sveriges Hembygdsförbunds plakett för rik gärning i hembygdsvårdens tjänst. Hon hade tidigare även mottagit det regionala förbundets högsta utmärkelse för sina insatser i att levandegöra hembygdens historia.

För oss som haft förmånen att träffa Ingrid och ta del av hennes kunskaper och förmåga att levandegöra dem på sitt eget alldeles speciella och lättfattliga sätt kommer hon alltid att bevaras i varmt och tacksamt minne.

Några böcker där man kan läsa mer om Ingrid och hennes livsgärning: "ELDSJÄLAR 100 år med hembygdsrörelsen" Utgiven 2016 av Sveriges Hembygdsförbund. ISBN 978-91-639-1020-3.

"Kvinnor i glesbygd Vi som valde att stanna" av Lena Wahlstedt. Utgiven på Balkong Förlag 2021. ISBN 978-91-87553-52-3.

*Mona-Lisa Mårtensson,
Anundsjö Hembygdsförening*

Välkommen till hembygdsrörelsen!

**Vår vision är en levande hembygd öppen
för alla. Vi vill att fler ska vara med och
forma Sveriges hembygder.**

Genom att vara medlem i en
hembygdsförening stödjer
du arbetet med kulturarvet.
Verksamheten vilar på lust och
engagemang för platsens historia,
miljö och sociala liv.

Låter det intressant? Då är du
välkommen att bli medlem i
någon av våra 2 000 föreningar,
från Karesuando i norr till
Gislövs läge i söder.

Hitta din förening på www.hembygd.se

Sveriges
hembygdsförbund

